

LYCEI REGII HOSIANI BRUNSBERGENSIS
R E C T O R E T S E N A T U S
CIVIBUS SUIS

S.

De codice Cremifanensi et de fragmentis Evangeliorum Vindobonensibus
sig. N. 383 (Salisburgensibus 400), Norimbergensibus N. 27932 commentatio.
Particula IV. De codice Erlangensi N. 525—526.*)

Summa eorum, quae in particula III. disputavimus, haec est:

1. de collocatione verborum Cremifanensem cum Amiatino Ceolfridi et utrumque cum textu graeco multis locis contra nostram Vulgatam consentire;
2. nonnunquam vero Cremifanensem contra Amiatinum et Vulgatam ordinem verborum graeci textus exprimere, a quo Amiatinus et Vulgata pariter recedant;
3. alia, quae non ad consecutionem, sed ad delectum verborum pertineant, Cremifanensem cum Amiatino, non cum Vulgata, communia habere multa;
4. nonnulla autem Cremifanensi, si cum Amiatino et Vulgata eum conferas, esse propria eaque bonae frugis plena.

Sequitur ut orthographica quaedam Cremifanensis enarremus videamusque, quid ad aliquam rationem grammaticam referendum sit, quid ad vulgarem consuetudinem, sive ea inde ab antiquissimis temporibus tenuit, sive imperatorum aetate atque adeo media orta est. Quamquam nihil eiusmodi aequabiliter observatum videtur, immo librariorum oscitantia effecit, ut vix ulla scribendi

*) Non in omnibus particulae III. exemplaribus paginae 10 versus 36 seqq. emendati sunt; quorum loco ponas hosce:

V 2 Ἔστιν δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα. Interpretaberis sic: *Hierosolymis super, vel ad eam portam, quae ab ovibus, τὰ πρόβατα, et adiectivo προβατικός, oviarius vel pecualis, nomen accepit probatica, est aqua, in qua homines natant vel immerguntur, graece κολυμβήθρα a κολυβάω, nato vel immergor, latine natatoria, liberior piscina.* Sed iam ante Hieronymi tempora, qui habet sic: *Est autem Hierosolymis probatica piscina*, librarii quidam graeci ex duabus rebus unam fecerant: ἔστιν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις προβατικῇ κολυμβήθρα, eiecta praepositione ἐπὶ cum articulo τῇ et mutato dativo in nominativum: *est Hierosolymis probatica piscina* (in *Jerusalem ist ein Schafteich*;) sic Foroiuliensis, Treverensis S. Maximini. Pro *piscina* Palatinus rectius: *est Hierosolymis probatica natatoria.* Rehdigeranus omittit *probatica*, dat: *est Hierosolymis natatoria.* Sed Cremifanensis, Amiatinus, Brixianus, Fuldensis, Treverensis Aureus, Erlangensis, alii contra Vulgatam integrum textum graecum exprimunt: *est autem Hierosolymis super probatica* (ablat.)

sive lex sive anomalia sine exceptione obtineat. Qua de re ne iniquius iudicemus, reputemus necesse est, num alii libri eadem vel superiore aetate manu scripti, deinde num inscriptiones in aere vel lapidibus genuinae nobis relictæ magis sibi constant. Quas qui conceperunt litterisque consignaverunt, facile concedemus certi aliquid voluisse; re vera autem variatio deprehenditur tanta, ut si dimidia pars exemplorum in hanc, dimidia in illam partem valeat, nonnunquam nobis optio detur eligendi, quid auctorem secutum esse arbitremur. In libris vero, imprimis eis, qui uncialibus characteribus exarati sunt, saepenumero res eo implicatur, quod difficillime diversae manus distinguuntur; in quolibet alio litterarum genere propriam quandam suam consuetudinem, peculiarem aliquam ductuum formam oculis nostris examinandam libentius subiecerunt librarii, quam in unciali, quod obiter perlustranti haud raro unam repraesentare manum videtur, quae plures fuerunt.

Ad libros a me citatos quod attinet, vere quidem copiosus est apparatus, quem WORDSWORTH et WHITE congesserunt, quapropter optimo itre iudicant, tam philologis, qui historiam linguae latinae perscrutantur, quam theologis utilem fieri posse editionem suam (praef. p. VIII); sed grammatica materia cum pulvisculo excussa non est nec poterat excuti, nisi opus in immensum extendere vellent. Ut e multis exemplis duo exhibeam: in Berolinensi eo, qui manuscr. theol. fol. 1 notatur, legi equidem Matth. 22, 19 *danarium*, unde ortum est Itatorum illud *danaro*; apud eundem Evangelistam 5, 26 in Cremifanensi a prima manu recte scriptum *quadrantem*, sed *q* partim erasa subnatum est *cuadrantem*; sic enim Itali loquebantur. Huiusmodi autem quaestiones qui tractant vel ideo operae pretium facient, quod bibliothecarum, quae libros in editione illa non recensitos possident, valde intererit explorare, cui familiae vel recensionis ex iis, quas duoviri doctissimi pag. 705—21 constituerunt, unusquisque liber assignandus sit. Nam cum permultos codices inspexissent, paucos numero selegerunt, iustis de causis (praef. p. VIII).

Sed priusquam rem ipsam, de qua mihi agitur, aggrediar, non supervacaneum esse censeo, unum evangeliariorum a me adhibitorum totum exscribere, Erlangense dico, BIBLIOTHECAE ACADEMICAE ERLANGENSIS, quod quomodo cum a Cremifanensi tum ab aliis discrepet videbis, si Novi Testamenti Tauchnitziani editionem stereotypam septimam Lips. 1884 contuleris; quibus locis nihil adnotavi, eos scito in hac editione et in textu Erlangensi consentire.

Matth. I. 1 bis *fili*, sed post alterum littera erasa, videtur fuisse *fili*. 3 *zara ex*, sub *ex* . . . , supra est *de*. 4 *naason* bis. 5 *ex* et *de* ut v. 3. *Racab*, super *c* est addita *h*, i. e. linea tantum recta et lineola transversa. *obeth* bis. *iessae* priore loco, infra *e* signum, quod diphthongum

piscina (nominat.); *ἐπί* vertunt *super*. Monacensis: *est autem in Hierosolymis in probatica piscina* dubitationem movet, utrum interpres verba evangelistae non intellexerit, an quorundam librorum *ἐν* (pro *ἐπί*) reddiderit. Nobis haec variatio persuadet, etiam post Hieronymum eos, qui in universum eius versionem sequebantur, ad graecum textum, ubi illa non satisfacere videbatur, rediisse.

Et haec quidem ad particulam III. anno 1896 editam; hodie autem tacere non licet, Iohannem Wordsworth et Henricum Iulianum White, qui „Novum testamentum Domini nostri Iesu Christi latine secundum editionem sancti Hieronymi. Pars prior. Quattuor evangelia. Oxonii annis 1889—1898“ ediderunt, ipsi Hieronymo lectionem *est autem hierosolymis super probatica piscina* vindicare. Sed vix crediderim Hieronymum latinis lectoribus, ut qui Iota subscriptum, quod dativum et nominativum in graeco illo pleniore textu distinguit, pariter ignorarent ac portarum et locorum Hierosolymitanorum nomina, versionem tam difficilem intellectu, cum praesertim quarto post C. n. saeculo syllaba finalis correpta in *piscina* a producta in *probatica* vix distingueretur, subiecisse; *probatica piscina*, *Schafteich*, multo simplicius, nisi *probaticam* praefers, quarto casu.

indicat; altero idem signum, fere evanidum. 6 *salamonem*, infra alteram *a* punctum, supra *o*. 7 *solamon*, *a* correcta ut in 6. *abiut* videtur. *asaph* bis fuit, priore loco *ph* litterae fere omnino erasae, altero (v. 8) partim. 8 *otias*. 9 fuit *iohathas*, prior *h* et *s* erasae, lineola transversa super addita, pro *m*. *acazat*, *achazat*; priore loco *h* superscripta, utroque litterae *at* erasae. 10 *iosian*. 13 *abiut* bis, bis *h* super lineam post *t* addita. *eliashim*. 14—15 bis *elium*. 15 *mattham* bis. 16 *ioseph*, cui *disponsata* *virgo maria genuit ihm**) qui dicitur *xps*; super cui *dispon* recentior manus *virum marie*. 17 *sunt* quattuordecim ter. 18 *disponsata*. 19 *homo iustus*, *tacite*. 20 *apparuit ioseph in somnis dicens ei*, *filii* fuit, altera *i* deleta. *ex ea nascetur*, *i* super *e*; voluit corrector *nascitur*. 23 *accipiet pro habebit*; *poriet*, et *erasum*, quia scriptor id (in novo versu) abundare putavit. *emmanuel*, interpretatum. 25 *cognovit*, omisum est *suum primogenitum*.

II. 1 *bethleem civitatem, in hier*—, in *erasum*. 4 *populi et interrogavit*; *erasum et*. 5 *bethleem iuda*. 6 *terra iuda*, omisit *non es minima inter principes iuda*, *exiet princeps*. 7 *occulte conuocavit magos et diligenter exquisiuit ab eis tempus quando apparuit eis stella*. 8 *et misit* . . . *dicens* . . . *renuntiate*, *ueniam adorem*. 9 *uenit et stetit super puerum*. 11 *procidentes*, videtur *e* fuisse, *erasa*; ante *eum* littera *erasa* videtur. *tus*, *myrram*. 12 *et admoniti*. 13 *quae erat puerum istum perdere*, post *quae* videtur *a* *erasa*. 14 *surgens autem ioseph*, et *abiit*. 15 *ad consumationem*. 16 *ut uidit, dilusus*, *misit et*, *regionibus eius*. 17 *hier*—, 19 *aece apparuit*. 20 *e* in *eius* videtur *erasa*, *israhel*, *querebant*. 21 *et surgens*. 22 *iudea*, *ammonitus autem*, inter *partes et galileae* rasura deleuit unam vel duas litteras. 23 *et uenit et*, videtur bis fuisse *quae*, prius *erasum*, *nazareus*.

III. 1 *iohannes baptizans*, sed *z* male facta est, ante eam littera deleta, videtur fuisse *s*, *baptistans et praedicans*, *iudaea*. 2 *penit*—, *adpr*. 3 *esaiam*. 4 *suum de*, *zona pellitia super lumbos eius*, *lucusta*, *mel siluestrae*, post *mel* duae vel tres litterae erasae. 5 *exiebant*, *ex hieros*—, *iuda*, *paullum* super lineam post *a* litterae fere evanidae: *ea*, *omnes qui morabantur circa iordanen*. 6 *ab illo in iordanen*. 7 *pharise*—, *monstrauit uos*, supra additum *bi*, *ab ira futura*. 8 *poen*—, 9 *et nolite praeferre uos dicentes*, *sustare*; super versum deteriore atramento *cit*. 10 *in igne*. 11 *in paenitentia*, *uenit*, *calciamenta*, *baptizabit* corr. *ex u*; om. *in*; *igni*. 12 *habens uent*—, *emund*—, *horreo*, *conburet*, *inerting*—, 13 *iordanen*. 14 *et prohibebat eum ioh*—, 15 *ei deest*, *implere nos*. 16 *et bapt*—, *non autem*, *caeli*, *deest dei*, *descendentem de caelo*, *deest et*, *in ipsum*. 17 *caelis dicens ad eum*, pro *mih* est *bene*.

IV. 1 *deserto*, *deest a spiritu*, *tempt*—, 3 *et accessit ad eum tempt*—*et dixit illi*. 4 *cui resp*, *ihs dixit illi*, *non pane tantum*, inter *n*—*et p*—*superscriptum in*, *uerbo dei*, media desunt. 5. *adsumpsit*, *pinnam*. 6 *quod*, *ut*—*tollant*. 7 *illi iterum ihs scriptum non tempt*—, 8 *ads*—, *et honorem eorum*. 9 *illi*, *procidens*. 10 *tunc dixit illi ihs*, *vade* (erasae 6 vel 7 litterae, fortasse retro *me*) *satanas*, *deest enim*. 11 *reliquid*. 12 *aud*—*autem*, *est*, *galile*—, 13 *maritimam*, *neptalim* et 15. 14 *dictum est*, reliqua desunt. 15 *iordanen*, *galileae*. 16 *sedebant*, *n* deleta, *lucem uidit*, *t* est correctoris, in lacuna fuit *erunt*, ut in Par.; *et qui sedebant in regionem*, *illis*. 17 *paen*—, *adpr*—, *cael*—, 18 *cum transiret autem secus mare galileae*, *qui dicitur p*—, *retiam* (*m* orrector del.) *in mari*. 20 *retibus suis sequuti*. 21 *zebei*, alia manus suppleuit supra versum, *in nauicula*, *zebedeo*, *ipsorum*. 22 *patrem*, *m* *erasa*. 23 *deest ihs*, *galileam*, *plebs*. 24 *conphensos***), *demonia*, *paraliticos*, *omnes curauit*; *deest eos*. 25 *sequebantur*, *galilea*, *ab hi*—, *a iudea et trans iordanen*, *deest de*.

V. 1 *ihs autem uidens*, *acc*—*disc*—*eius ad eum*. 2 *et aperuit*, *et doc*—, 3 *cael*—*ut semper*, nisi quid dixi. 4 *possed*—, 5 *satur* in rasura, spatium his litteris amplius est; fortasse fuit idem mendum quod in Landauensi: *consul*—, 7 *ipsis miserebitur ds*. 10 *persequit*—, 11 *cum uos maledicent*

*) Typotheta lineolam super *ihs*, *xps*, *ds*, *dns*, *sps* reddere nequit.

**) Hoc loco lineola super *p* praepositionem indicat, alias omnibus litteris *conpraehendere* scriptum est.

et persequentur homines . omnem m— . deest ment— . propter iustitiam . 12 exul— . caelo . et proph— . erant . 13 ultra deest . foris . 14 huiusm— . 17 deest aut pro— . legem sed ad— . 18 deest quippe . vel pro aut . deest a lege . 19 qui enim . docuerit sic homines . 20 dico autem . phari-e— . 22 quod omnis . suo sine causa . racha . gehenne . 23 offeres . rememoratus . 24 reconciliare . uenies offeres . 25 cum es cum eo in uia . aduersarius tradat te . 27 deest ant— . 28 aego . quoniam . 29 tuum eat in . 30 deest enim . 31 det illi repudium . 32 uobis quicumque dim— . ducit moechatur . 33 deest audistis quia . enim deo . pedum eius est . 36 iurabis . potestis . 37 deest his . hab— . a supra lin . 38 deest et . 39 dextr— . et sinistram . 41 quicumque semper . deest alterum et . 42 et qui . auerteris te . 43 diligis . odies . 44 beneficite . calomniantibus et pers— . 45 orire iubet . 47 salutatis . haec . 48 uos supra lin . qui in caelis est .

VI. 1 adten— . 2 elymosinam . hyppo— . uicis platearum . perce— . 3 elemosy— . sinistram ; m deleta . 4 elimosy— , y deleta , est i . absoso fuit , supra lin . minus nigro atramento on . absenso reddit (corr. et) tibi in palam . 5 hyppocr— . amant stare . 5 percep— . 6 oras . cluso ostio tuo . uidet , corr . it ; reddit , corr . reddet . 7 aeth— . deest quod ; suo quia . 8 simile . quid uobis . ab eo . 9 deest uos . — bitis eum . in celis es . 10 ueniat . deest sicut . 11 cotidianum . 13 tempt— . 13 deest amen . 14 uobis et . qui est in caelis . deest debita uestra . 15 dimittit , corr.—et . 16 hyppocr— . pareant . deest quia . 17 ungue . 18 ne pareas . ieiunas , n supra lin . add . absconso . septem verba desunt , propter similitudinem ; infra textum suppleta sunt , sed est in absconso pro uidet . reddit , corr.— et . tibi in palam . 19 thensauros , n erasa . erugo . exterminat , fuit ant . 20 thensauras , n erasa , corr— . os ; erugo . exterminat , videtur fuisse ant . et furantur . 21 thens— , n erasa . rus in rasura et lacuna , potest errore scripsisse thensaurizare . erit et . 22 deest fuerit ; simplex est . luc—est . 23 nequam est . tenebr—est . quantae sunt . 24 u . diligit et a . odiet , a . u . patientur (n erasa) et alium cont— . mamonae . 25 ne cogitatis in corde uestro quid . induatis . deest alterum plus . 26 metent , corr . u ; plures . 27 quis enim . deest cogitans . 28 deest quid . neunt . 29 quia . fuit solomon , corr . la . operiebatur . supra litteras erieb alio atramento dulceta vel duldta . 30 quodsi . om . autem . faenum . hodie in ras . ; clibano . 31 bibimus , corr . em— ; quid op— . 32 om . omnia . goentes , corr . gen— . scit autem . quod horum omnium . 33 regnum et ; dei . supra lin . , item et ante haec . praestabuntur uobis . 34 om . ergo . sollicitus , i add .

VII. 1 iudicimini , corr . e . 2 iudicabitur de uobis . et qua , add . in ; metietur . 3 trauem uero , corr . b . 4 traues , corr . bis ; tuo est . 5 trauem . fortasse tum ; corr . tunc . 6 miseritis , altera i del . , nescio qui glossator infra sendet . disr— . 8 querit . 9 aut quis ex uobis homo a quo petit filius eius . porrigit . 10 petit . porrigit . 11 post si uidetur uo erasum , praeceperat e uos . 12 homines bona ita et . 13 deest ergo ; pro quia haec : quam lata est et spaciosa uia . 14 deest porta ; habet haec : quam angusta et arta est uia . 15 adt— . ab intus . 16 ficos . bona b—f— . 18 mala f . b . f . neque a . b . f . m . f . 19 igne . 20 itaque . fructib . in rasura . 22 om . mihi ; et in t . n . dem— . eicimus , add . e ; et in t . n . 23 dicam . non . operarii iniquitatis . 24 haec om . ; similis uiro est , sed apices supra lin . indicant alium ordinem : s . e . u . s . cf . Wordsworth , old—latin biblical texts p . 13 . 25 sic : descendit pluuia flauerunt uenti . aduenerunt flumina . et offenderunt in domum illam . . . . 26 haec deest . est pro erit . har— . 27 descendit pluuia . flauerunt uenti . aduenerunt flumina . et offenderunt in domum illam et cecidit . et facta est ruina eius magna . 28 consumasset . doctrinam . 29 prius et deest . scribe . vel pro et . farisaei .

VIII. 1 et descendente Iesu de monte . 2 lepr—quidam . 3 et ext—m—Iesus . continuo pro confestim . 4 offeres . 5 post haec autem cum introisset caph— . quidam centorio . 6 paralicus , corr . supra versum . torquetur , corr . i . 7 ueniens , om . et . 8 ait illi . deest puer meus . 9 alio . 11 quoniam multi ab occidente et oriente . 12 regni huius ibunt in tenebras exterioribus . 13 prius

et deest . *ex pro in*. 15 *remisit eum . illis pro eis*. 16 *illi pro ei . dem— . eiciebant, n erasa* . Post *sp—est immundos*. 17 *es— . quia ipse . aegrimonia nostra*. 18 *iussit discipulos suos*. 19 *quidam scr—*, non *unus . quocumque*. 20 *om . et ; illi . habeant, a erasa*. 20 *et om . ; caput suum*. 21 *discipulorum, om . de . mihi*. 22 *at ipse ait illi . permittit*. 24 *mare . nācula, minus bono atramento add . vi ; fluctus, add . ib*. 25 *om . ad—eius . libera*. 26 *ait illis ihs . modice . uento*. 27 *illi autem h—miranti, n punctis deleta*. 28 *in regione gerasi norum, una littera inter i et n erasa . duo homines dem—hab— . periculosi nimis . possit*. 29. *om . ecce ; om . huc*. 30 *porc—m—pascentium*. 31 *om . hinc*. 32 *om . et ecce, add . sup . lin . inpetu videtur fuisse, est imp— . grex porcorum videtur fuisse ; aliquot litteris erasis est , lacuna relicta, praeceps*. 33 *pro pastores est: hi autem qui eos pascebant . de his qui dem—habebant*.

IX. 2 *in l—iac— . paralico: constans esto f—remissa sunt tibi p—t—*. 3 *om . et ecce . quidam autem, hoc sup . lin*. 4 *et uidens*. 5 *remissa sunt tibi . aut*. 6 *ut sc—autem . super terram . paralit—*. 7 *et surgens ab—*. 8 *et honorific— . tantum pro talem*. 9 *teloneo . matheum*. 10 *recumb— . et ecce . multi, sed ubi ti est, aliae litterae fuerunt tres vel quattuor . uenerunt et recumb—*. 11 *ph—autem uid— . quare mag—uester*. 12 *audiens autem ihs ait . sanis*. 13 *quid sit misericordia . uolo est, sed uo in rasura, et ante uo duae litterae potest ut erasae sint*. 14 *ioh—ut semper . et supra lin . pharisei*. 15 *ieiunare pro lugere . ieiunabunt in illis diebus*. 16 *committit . uestimento, um sup . lin . fortit—pro plenit—*. 17 *repentur . effundetur . utrus, videtur punctum infra alteram u uoluisse . peribunt . et utrumque seruantur*. 18 *haec in rasura, sed plures litterae fuisse videntur . unus nomine iairus . inp—*. 19 *cum discipulis suis*. 20 *et sup . lin . fluxu . tet—uestimentum eius*. 21 *om . tantum*. 22 *at ille conu—uid— . constans esto*. 23 *principis uidens tub—, corr . tib—*. 24 *om . enim*. 25 *eiecissent, n del . uenit pro intrauit*. 27 *sequuti*. 28 *et uenit in domum et acc— . et dixit illis ihs . quod possim hoc f—u—*. 32 *mutum et surdum*. 33 *numquam sic paruit*. 34 *pharisei, in belzebul principe . utrum dem— an daem—incertum . hic eicit . daem—*. 35 *ciu—om— . languorum . inf—in populo et multi secuti sunt eum*. 36 *illis quod essent . custodem*. 37 *dixit*. 38 *rog—autem d—missis*.

X. 1 *pot—eiciendi sps immundos et curandi*. 2 *om . haec*. 3 *zebei . bartholomeus . matheus . alfei . iudas zelotis pro th— . cananeus . scarioth qui, om . et*. 5 *eis et . ciuitatem, introieritis*. 7 *adpr— . cael— . daemonia*. 8 *accep—ex i*. 10 *tonicas . calci— . uirgas in manibus . pro c—s—: mercedem suam*. 11 *in quacumque enim ciuitate, om . aut c— . dignus est*. 13 *om . quidem . ad uos reu—*. 14 *quicumq—receperint . audierint*. 15 *ab init . vid . del . nam . gomorre—*. 17 *adrendite uobis ab*. 18 *et ante reges et praesides stabitis propter me . deest et g—*. 21 *adficiunt*. 23 *persequenter . consumab—*. 24 *et pro nec*. 25 *satis sit disc— . seruuum . belzebul*. 26 *op—est . reueletur . sciatur*. 28 *eum tim— . deest prius et*. 29 *duo in ras ., lac . duarum litt . ; sine uoluntate patris uestri*. 30. *sed et cap— . num—sunt omnes*. 31 *multo uos meliores estis pass—*. 34 *ueni mittere pacem in terra . m—p—*. 35 *filium pro h— . deest et nurum a—s—s—*. 37 *diligit bis . filiam plus quam me*. 38 *secutus me fuerit*. 39 *me in uitam aeternam*. 40 *recepit uos*. 41 *prophete bis*. 42 *uobis quia non peribit mercis eius*.

XI. 1 *consuma—*. 2 *in carcere . misit duos ex discip—suis dicens*. 3 *deest ait illis . exp—*. 4 *deest et . resp—autem ihs dixit illis . renunt—*. 5 *lebrosi m—et s—a—et m—r—et p—*. 6 *in me sc—*. 7 *ab—a—i— . de ioh—baptista . in deserto . har—a u—moueri*. 9 *utique pro etiam . uobis amplius quam*. 10 *praeparauit*. 12 *usque . caelorum cogitur et cogentes diripiunt illud*. 14 *uultis scire . hel—*. 15 *deest audiendi*. 16 *et adclamantibus inuicem dicentes*. 17 *cantauimus . lam—uobis*. 18 *om . enim*. 19 *om . uini . eius pro suis*. 20 *tunc coepit, om . et . inproparere, sup . lin . e et a, in lin . a et e del . ; uirt—e—pl—quod non egerint pae—*. 21 *chorazain et b— . fuissent*.

cilitio . paen— . sup . lin . egissent, plures litt . in lin . erasae, prima fuit a, sec . g videtur: agitassent? 22 fuit tamen, t et prior pars a del ., vult amen . tolerabilius. 23 ad cael— . aut usque . usque in hodiernum. 24 quam uobis. 25 in illa autem hora . d—p—caeli et t—. 26 quia . bene pl—. n—p—quisquam. 28 hon—. uos ref—. 30 ho—. add . est.

XII. 1 *segites sabbatis . sp—uel—. 2 ph—ei. uidentes illos . in sab—. 3 at ipse . fecit . esurisset . pane, s sup . lin . manducauit . manducare . tantum pro solis. 5 dissoluunt. 7 si enim . numq—. condempn—. 8 sabbati f.—, om . etiam. 9 et transiens inde. 10 homo erat ibi. 11 quis ex u . habens ouem, om . unam, et cec—, om . haec, in f—s—. continebit eam et leu—. 13 extendit manum suam et restituta est ei sicut a—. 14 et ex—pharisei . eum ut eum perderent. 15 secessit . sequebantur. 16 omnes quos curauit praec—illis ne diuulgerent eum; 15 om . omnes. 17 impl—. es—. 18 conpl—. an—. admunt—. 19 quisquam. 20 har—. fumicantem . ext—. eiciat uict—in iud—. 22 om . est. 24—ei . demonia belz—. dem—. 25 desolatur. 26 et om .; est si enim . satanan . deest ergo. 27 om . et; quodsi . belz—. daemonia . erunt uestri. 28 ego post dei . daemonia . utique adpropinquauit in. 29 quis, non quam . eius utroque loco. 30 disp—. 31 bis hominibus. 33 om . siquidem . ex fr—enim ar—co—. 34 hab—. de thes—malo. 36 eius rationem. 37 unusquisque ex uerbis suis iustificabitur et ex u . s . condemnabitur. 38 ex scr—et pharisei . signum aliquod. 39 ihs autem resp—. 41 ninivite . penit—. hic quam ionas. 42 saba ante reg—. uenit ab ultimis partibus terrae . plus hic salomone. 43 inm—. 44 om . eam . et sc—. 45 ads—secum alios septem . hab—in eam . illius h—. quam priora; om . et. 46 haec pro adhuc . fr—eius . l—cum eo. 47 loqui tecum in fine. 48 om . qui sunt. 49 ad disc—. 50 frat, e sup . lin.*

XIII. 1 *in illa die exiit ihs et sed—, om . de domo. 2—ate . om . multae . in nacula (sup . lin ui) ascenderet et . omnes—ae—bant. 3 parabolis, sup . lin . o. 4 caecid—. om . coeli. 5 quaedam pro alia . caec—. loca petr—. habebat. 8 uero . quaedam cent—. 10 eius dicebunt ei . ad eos. 11 at ipse resp—. mysterio regni dei. 12 hab—. 13 illis ut . uideant . audiant nequando conuertantur, om . cetera. 14 et tunc implebitur in eis prophetae esaie dicentis uade et dic populo huic . non aspicietis. 15 grauerunt, ua supra . oculis uideant . intelleg—. 16 qui . quae, om . vestrae. 17 om . quippe . quod . uoluerunt uid—. uos aud—. 18 autem pro ergo, quod sup . 19 parabolam regni . illius. 20 petrosam. 21 sed non h—. uel pro et . nomen pro uerbum. 22 in spinis seminatur . deest istius . uoluptas pro fall—. infructuosus fit. 23 tersam bonum seminatur . intellegit tunc adfert fructum . omisit autem et uero. 24 om . factum. 25 et 27 zizaniam. 27 semen bis fuit, prius eras. 28 inimicos, sup . lineam V . colleg—, et 30 . 30 om . ea in . comb—. 31 locutus est eis . agrum suum. 32 maior fit . hol—. uenient, sup . lin . a. 33 dixit . accepto . in farinam mensuris tribus. 35 adimpl—. dictum est . eructauit, del . t finali, absconsa ante constitutionem. 36 abiit . enarra . tritici et z—. 37 at ihs resp—. deest illis. 38 hic m—. hi filii. 39 consumatio . dei sup . lin . ad angeli. 40 igni conburuntur . consuma—. 42 mittens. 44 absconso . deest homo . omnia pro uniu—. negotianti . margaritam bonam. 46 om . una . praet— quaecumque. 47 retiae . quae pro et . colligit. 48 cum autem esset impleta eduixerunt eam ad litus et sed—el—optimos in uasis suis. 49 consumat—. 51 dicit, sup . lin . n . utique. 52 et ait. 53 consuma—. 54 sapientiam istam. 55 filius iosep (h sup . lin .) fabri. 56 deest sunt . om . ergo. 58 et ideo.*

XIV. 1 *auduit. 3 et misit eum in carcerem, om . all—et pos—. 5 hab—eum. 6 natalis . in med—triclinio. 7 est sup . lin . omne quodcumq. 8 ille, corr . a; om . sua, inquit, hic: dixit da mihi in. 9 om . est; herodes rex . iuramentum et propter simul recumbentes. 10 et misit, om . que . carcerem. 11 adl—. puella autem att— (corr . dt). 12 et uenerunt disc—eius et . uenerunt et renunt—. 13 quo audito . pedibus . civ—suis. 14 et ut uidit ihs t—m—m—est illis. 15 praerit. 17 et resp—. adfert illos huc ad me. 19 supra faenum . asp—. 21 milia. 22 iussit, non comp—.*

donec ipse—. 25 et 26 supra . phantasma, sup . a. 27 est eis ihs . fidutiam. 28 uenire ad te. 31 adpr—. modice. 34 gennasar. 35 in sup . lin.

XV. 1 pharisei. 2 pane. 4 morietur. 6 honorificauit . tra di tionem, a et di in ras ., lacunae. 7 hypocrita . es—. 3 om . et. 10 intelleg—ut semper. 11 hos, h er. 12 pharisei . hoc sup . uerbo. 13 resp—dixit eis. 15 om . istam. 16 dixit ad illos . deleta e in emit—. 19 male. 20 coinquant. 22 -nea . filnibus, l er . dne sup . lin . dem—. 23 ante uerbum littera er. 23 ac ce, ac in rasura et lac ., post ce lac ., l et duae aliae litt . er. 24 missum. 25 ueniens ad—. 29 galileae. 30 multos mutos et claudos caecos. 32 mesereor . triduo sustinent me. 34 quod, corr . quot . panes h—. discip—, corr . piscic—. 36 et accepit ihs . pop—ded—. 38 paruo—, corr . v (=u). 39 magedon.

XVI. 1 —sei et—caei ut 6 . eum deest. 2 eis. 4 cognoscere pro scire. 7 inter. 8 ihs a—sc—. deest inter uos. 9 milia. 10 et quattuor. 11 et 12 se—, ce—. 12 dixit . cauendom, corr . v. 13—raee. 14 quidam quidem . hel—. hier—. 15 om . ihs. 16 resp—autem sy—. 17 om . ei . sy—. —abit. 18 porte . aduersus ad. 20 om . ihs. 21 caepit . oportet . d—t—. 22 ads—. 23 satanae . mihi es . sed quae, om . ea . 26 si l—u—m—. 27 gloriam, lin . sup . a. 28 in regno, add . suo, uenientem.

XVII. 1 adsumpsit. 2 coram eis. 3 apparuit eis . heli as, littera una del. 4 hel—. 5 nubis . conpl—. 6 faciaem, a del. 7 eis ex eos . deest et. 9 om . eis. 10 om . discipuli . oportet. 12 quod . in eum . quaecumq. 14 om . ante eum . ante filio lac . duarum litt .; sepe. 16 om . autem, adf—. 17 ei pro illum . ab illo . dem—. 18 post ihm eras . dicente . eum. 19 dicit . deest ihs, quippe . huic m—. inposs—. 20 eicietur, altera e sup . lin. 21 in galileam . deest illis . die t—. 22 discipuli in marg . add . ante ueh—. 23 didragmam bis . deest ad p—, dixerunt p—o. 24 uenisset in . sy—. 26 et pro te.

XVIII. 1 est sup . lin. 4 magnus in regnum . est s. l. 5 me suscepit. 7 ue . ab sc—. ueniant, n sup . lin; uae. 8 est tibi . deest hab—. 9 est tibi . unum oculum habentem. 10 contempn—. quod. 13 om . quia . debet . supra non—. 15 illum . es. 16 non te. 17 ecclesiae non. 18 erunt lig—. 19 conuenerint. 21 quotiens . peccabit, ex u. 22 septuages. 23 ads—. 24 rat—discutere . deest alterum ei. 25 deest prius eius . reddi debitum. 26 rogabat. 28 soff—. 30 illum. 31 faciebat. 33 non . miserere. 34 illum.

XIX. 1 et cum consuma—. galile—. iudeae . iordanen . pharisei . tempt—. 4 deest hom—. 5 relinquet, corr . it . her—. 7 dari. 8 sic non f—. 9 f—is causam . mech—. uerba et qui—mechatur sup . lin . add . 10 uxo in ras ., potest fuisse mulie. 11 om . illis. 12 primo loco eunichi, corr . sup . lin . v . eunuchauerunt. 13 inp—. deest et or—. 14 uen—ad me. 15 inp—. 17 se, corr . si. 19 om . tuam. 21 uinde. 23 ait. 24 est add . sup . lin. 25 asp—. ait . inp—. 27 et 28 sequuti. 29 om . aut m—. possed—.

XX. 3 oram, h sup . add. 4 illis d—. 6 undic—; ot—t—d—. 8 autem s—. 10 et ipsi sup . lin. 11—uerunt aduersum. 14 autem huic . ante dare ras . duarum litt. 15 mihi f—. 16 autem punctis not ., sup . lin . uero. 17 ads—. 18 condempn—. morti. 19 lud., sup . lin . in. 20 fuit zebai, sed corr . d et add . ei. 21 sinix—. 23 post autem erasae 4 vel 5 litterae . meam om. 25 ait eis . quod. 26 quicum . esse pro fieri. 27 quicumque . sit. 28 redempro, sup . tione. 29 eis . hi—. 30 quod . transeret, corr . i.

XXI. 1 adp—. ent bethfageadmontemoliueti in ras . disc—suos. 3 uos pro eos. 4 om . totum. 7 inp—. eum. 8 plurimae . turbae. 8 cedebant . sternabant. 9 bis os—. 11 galile—. 12 templum . nummo —. uind—. 13 illis. 14 et sup . caeci add. 15 fecit ihs . os—. o in filio eras. 16 dicit . lactant—. 18 reuertentes . et uenit. 20 mirabantur. 21 om . eis . hes—. tolle te.

23 om . *doc*—. 24 *ait illis uobis*. 25 *baptismum . intra*. 26 *ae caelo*; om . *ergo . habent*. 27 *ad ihm*. 28 om . *quidam . in uineam meam*. 29 *poen*—. *mo* in rasura ; spatium tres litteras capit : *duc*, ut Mt . 27,3. 30 *at, d* videtur fuisse . *abiit*. 31 *nouissimus . quod iteratum* . Post *publicani : et peccatores*, sed puncta sup . lin. 32 *uenit autem . deest ad uos*. 32 *uidentes iteratum . penit*—. *crederitis*. 33 *sepe . eam pro ei . edif*—. *turrem*. 34 *adpr*—. *de fructibus uineae*. 35— *ole . adprae*—. *cae* in fine versus, deinde duae litt . er ., *derunt* incipit novus versus: fuit *caeciderunt*. 37 *forsitan uereb*—. 38 *inter*. 39 *adpr*—. 44 *caecid* bis. 45—*sei*.

XXII. 1 om . *eis*. 2 om . *factum*. 3—*tis*, sup . lin. 4 *para tum est*, lac., voluit *ui*. 4 *alt*—*mea* ; om . *sunt*. 5 om . *uero* ; eius loco *inno* eras. 6 *adf*—. 7 *e*—*pro ill*—. 8—*ate*. 10—*plete*. 11 *uestem*—*em*. 13 *l*—*p*—*e*—*et m*—. 14 *autem pro enim*. 16 *tibi sup* . lin. 17 *dari . aut*. 18 *tem* in fine, *tatis* initio v., item 35;—*vite*. 19 *nom*—. 25 *non pro et non . et rel*—. 28 *autem pro ergo*. 30 *sunt*. 31 *enim pro a*—. 33 *indoctri* in ras. 34—*sei . inp*—.—*ceis*. 37 *ter ex*. 39 *diligis*, quod ante corr. fuit 37. *prix*—. 40 *pendit*. 41—*seis*. 42 *ei omnes*. 44—*tr*—.—*ill*—

XXIII. 2—*be*—.—*sei*. 3 *sec*—*uero*. 4 *inp*—*bis*. 5 *fil*—. 6—*bitos . ce*—. 12 *humiliat ex*—. 13—*sei . chr*—. 14—*sei . cr*—. *qui . domus . ne*—*ga*. 15—*sei*—*crite qui . prosilitum*. 16 *in templo . aurum . debitor est*. 17 *an sup* . ras., vid . fuisse *aut*. 18 *altare . debitor est*. 20 *autem . altare . illud . omnia . est*. 21 om . *cumque*. 22 *sedit*. 23—*sei*—*crite . quia . mentem*, corr . supra lin . *a*—*tum . obm*—. 24—*len*—, *a sup* . lin. 25—*sei*—*chrite . ces*—*apsides . inm*—. 26—*seae . ces . apsidis . et id*. 27—*sei*—*chris* . *deest a . s petiosa . rasura et lacuna* indicant fuisse *praet*—. *spurtitia*. 28—*chr*—. 29—*sei . chitae . quia*—*lcha . ornatis* in fine. 34—*quim*—. 35 *deest fi*—*ae*. 37 *hi*—*bis . quotiens*.

XXIV. 1—*onem*. 3—*nti . consumm*—*recte*. — 6 *emeni*, corr . *i*. 7 *finis sic : fames terroresque de caelo et signa*. 9—*tionem . deest gentibus*. 12 *habundabit . car*—. 13—*uerit*. 14 *orbi . consuma*—. 15 *danih*—. 16 *iude*—. 17—*ndet*. 18—*etur . uestem*. 19 *preg*—. 20 *ne . in om*. 21 om . *neque fiet*. 26—*abilibus est*. 27 *fulgor . parit . erit adu*—. 28 *illuc . om . et*. 29 om . *autem*. 30 *perilit*, corr . *pare*—. *mag*—. 31 *quatt*—. 32 *ficus . nascuntur*. 33 *et 34 quoniam*. 34 om . *alterum haec*. 36 *p*—*s*—. 38 *in om*; add . *illis post d*—. *manducantes . nuptum . introiuit in a*—*noe*. 39 om . *et*. 40 *ads*—. 41 *ads*—. addit: *duo in lecto , unus adsumetur et unus relinquetur*. 42 *est pro sit*. 43—*diri*. 44 *ideoque . n*—*q*—*h*—. 45 *cybum*. 48 *m*—*s*—*d*—, om . *ille*. 49 *bibet . heb*—. 51 *ponit*.

XXV. 1 *et 28 decim*. 8 *extinguntur*. 11 *nouissimae uenerunt*, om . *uero . relique*. 17 om . *et*. 18 *abiit et fodit*. 20 *m*—*tr*—. 21 *supra m*—. 22 *m*—*tr*—. 23 *supra m*—. 24 *qui pro quia*. 25 *abiit et sup* . lin. 26 *quod*. 27 *numm*—. *ueniens recipissem*, om . *ego ; erat*. 29 *habu*—. *ab eo*. 30 *ibi*. 31 *angeli sup* . lin. 32 *aedis*. 33 *et 34 dextr*—. *haedos*. 35 *dedisti m*—*b*—. *hospis*, 43 item. 36 *et 38 et 43 op*—. 36—*asti*. 37 *et iusti pro ei*. post *pauimus* om . *te*. 39 *te et ministrabimus tibi*, corr . v pro b. 40 *uni eorum fratrum meorum minimorum*. 41 *dicet his*, om . *et*. 44 *erientem . vel in c*—;—*bimus*, v sup . lin. 46 *hui*.

XXVI. 1 *consuma*—. 6 *esset ihs*. — *niam . sy*—. 7 *ungenti praet*—; *eius recubente ipso*. 9 *multum et*. 10 *quod ut cognouit ihs*. 10 om . *huic et enim*. 11 *p*—*s*—. —*bitis*. 12 *ungen*—. 13 *f*—*h*—. 14 *dicitur . scharioth*, er . *es*. 16 *opo*—. 17 *manducare*. 19 *praecepit eis*. 19 er . *prae ante par*—. 23 *paraps*—. 24 *et f*—. 25 *rabi*. 26 *caen*—. om . *que*; add . *quod pro uobis tradetur*. 28 *ante in rem*—in margine: *et immo alio atr*. 30 *oliueti sup* . lin. 32—*leam . ibi me uidebitis*. 34 *quod*. 37 *ads*—. —*dei . mestus*. 39 *p*—*meus . tu uis*. 41 *tempt*—. *proptus*, sup . o et partim in ea v; m s. lin. 45 *dixit . adpr*— 46 item. 47 *ipso*. 49 *accessit . haue*. 50 *quod*. 51 *eis . era t, n er* . —*ussit . et amp*—. 55 *conprae*—. *coti*—. *in t*—*d*—. 56 *impleretur, n sup* . lin .; *relic*,

to sup. lin. 57 ille, corr. i. —an. 58 finem rei. 59 princeps. 60 inueniebant exitum rei. —
simae. 61 audiuimus hunc dixisse. dist—. 62—dis. 64 dextr—. 66 respondes, corr. sup. lin.
67 exp—. caecid—. ei d—. 69 dixit. —leo. 71 introeunte. iho, sup. lin. v. 73 loquella, prior l
er. 74—tare. quod.

XXVII. 2 presedi, corr. i. 3 om. tunc; uidens autem; quia dampnatus est sup. penitentia.
6 m—eos in—nan. praec—. 8 u— (om. est) a—i—acheldemach. 9 inp—. ier—om. praet—adpraet—,
hoc bis. filii om. a. israhel. 11 eum, videtur fuisse illum. praesis. iude—. ei. 14 preses. 15 soll—.
d—p—. —sent. 16 om. tunc; barrabas, quater—n. qui propter omicidium (sup. lin. h) missus fuerat
in carcerem. 17 autem. 19—nti. sit et. 20 persue—, sup. script. as. 23 clamant, sup. lin. ab;
om. dicentes. 27—rio. coortem, h add. sup. co. 28 inter exu et entes una litt. del.; induerunt
eum tonicam purpoream et clami—. 29 plectes, sup. lin. suppl.; har—, 30 et 48 item; inl—, 31
et 41 item; om. ei. haue. 30 exp—. faciem eius. 31 clamidem. addux—. 32—neum uenientem
obuiam sibi nomine sy—. 33—rie. 34 dabant. 35 eius sibi sorte m—. 36—bunt, a sup. lin.
37 inp—. ihs nazarenus. 38 et inter eo duo sup. lin.; dextris. 40—it, reedificat. 41 cum sc—et
phariseis inl—. 43 nunc eum si. deif. 44 erunt. inp—. 45 facte. 46 heli bis, laema sabacht—.
47 et 49 he—. 48—ta—gia. inpo—. 49 dixerunt. liberare. 51 fisse. 54 terremoto. 55—lea.
56—nae, item 61;—dei. 57 s—a—. —thia. 61 sepulch—, item 64 et 66. 62 fuit. parascheuen.
isei. 63 quod. 64—dire. 65 abetis custodes.

XXVIII. 1—lenae. sepulch—. 2 terremotus. 3 enim. fulgor.—nta. 5 om. uos. quaerites, corr.
i. 7 et 10 et 16—leam. uidebitis, e ex i; om. prae. 8—10 nunt—. 9 hauete. 11 abissent.
15 docti. ante usque tres fere literae erasae.

Marc. I. 1 filii in fine lin. 2 es—. prof—. 2 om. ego. 4 pae—. 5 omnes, corr. i. iudeae.
5 hierusolymite, mi sup. lin.; iordane. 6 camelorum. —licia; eiu in ras., s extra; suos fuit, ut in
compluribus libris; cf. Matth. 7—iet. calci—. 8 baptizo—. —auit, b sup. lin. 9—leae, item 14
etcet.; in i—ab ioh—; 10 ap—cae—; disc—. 11 comp—. 12 deserto, um sup. lin. 13 tempt—.
satanan, n sup. lin.; et erat. ei. 14 iohannis. 15 adp—. penit—. euangelium. 19—dei. in n—comp—
—r—. 20 patri. mercenn—. 21 saba—, altera b sup. lin.; deest in ante sina—. 22—inam, n
male facta in ras.; in fine eorum sup. lin. 23 sina—. inter homo et sp—duae litt. er., puto in;
inm—. exclauit, ma sup. lin.— 24—nae. qui sis. 25 obmutisce, corr. e. 26 discep, p in ras.,
sup. lin. r. inm—. excl—. exiuit. 37 quae d—n—, om. haec. et pro etiam. inm—. eboed—.
29 regrediens. recte syn—. 30 autem sup. lin. 30 sym—. 31 adprae—. eum, a sup. lin.; om. eis.
32 sol sup. lin. adf—. omnes, corr. i. dem—. 34 uaria. corr. sup. lin.; daemonia, haec a in ras.
eum xpm esse. 35 egr—est et. orauit, corr. sup. lin. bat. 36 pers—. sy. eo. 37 om. eum. 38 eis.
39—lea. dem—. 40 flexo, sed o sup. lin., post flex littera er., suspicor u, ut in quattuor apud Anglos.
ei om. 41 ei, sup. lin. us. 43—atus ei. statim dimisit illum. 44 praecipit. 45 caepit.; om. ita.
in ciu—intr—. esse.

II. 2 caperent. 3 f—ad eum. paralit—, item infra. quatt—. 4 iam non possent illi.
erat ihs. 4 patientes, sup. lin. tefaci. 5 uid—a—. 7 sic sup. lin. 12 puto fuisse honorificauerint,
ue er., i corr. 14 pre—. post leui littera del., puto n. alfei.—neum. 15 om. factum est.—bat,
n sup. lin.; qui seq., et medio eraso. 16 scribe. inter ca et to litt. er.; s post—ulis add.; et bibit
sup. lin. 17 medicum. 18 ante illi lac. 3 litt.; cur—seo—. d—a—t. 19 filii, altera i sup. lin.;
sponsi. 21 adsu—bis. pani, altera n sup. lin. 21 supl—. uetere, corr. i. 22 nouellum. dirumpit.
23 om. dns; ambularent. ceperunt. progredi, corr. prae. 24 f—discipuli tui.

III. 2—bat, n sup. lin. 4 sabbatum. ille, corr. i. 5—tatem. post eorum punctum. dicit
enim. illi—m. 6 exe untes, er. una litt. 6 statim ph—. erod, h sup. e. 7 et ihs, om. autem.

—lilea et ex iudea. 8 hierusolimis.—mea.—nen . syd—. 9 ut in .—irent . turbas . conpre—. 10 inr—. 11 spos , corr . v . inmundos . proced—. 14—are euangelium. 15 eiciendi , d partim et i in ras. 16 inp—sy—. 17—dei . inp—. potest fuisse tronitruī, o male facta , post eam lac. 18 bartolomeum . mattheum . alfei . tad—. sym—chananeum. 19 schariothen ; om . et. 20 post ad lac ., do in ras. 22 hierusolymis . discederant . principem dem—. eiecit. 23 parabolis . sathanas sathanan , prior h sup . lin. 24 p—stare r—i—. 25 poterit. 26 sath—. potest. 27 allegit , corr . i et e. 28 dimittu— . —mia . — . uerunt . habet. 30 inm—. 31 alterum et om. 33 ait eis. 34 ait sup . lin.

IV. 1 nauem . in nauī . omnes , corr . i ; terra. 2 illos . parabo , corr . ex u . dicens multa illis. 4 om . caeli. 5 post uero 3—4 litt . er . ; caec—. petrosam. 6 exortum . aest— , om . ex . haberet umorem. 7 et suf—ud in ras. 8 adf—. unam , sup . lin v . cetera omissa. 10 essent singularis , corr . e . parabulas. 11 uobis autem . mist—. —bul—. 13—bul—bis . quod , d in ras ., post d 2 litt . er. 15 sath—. uerbum sup . lin . corde , fortasse ae. 17—ces . statim pro c—. 19 er—. —citur , sup . lin . un. 20 tricesimum . sex—. cent—. 21 accenditur . lectu . nonne sup . lin . ; in ea er . a ante ut ; supra. 22 enim est abs—al—. 24 in ea remit— ; om . et—bis. 26 si i—h—. 27 ac die . accrescat. 28 fructum in spicam. 29 cum se . fructos , v sup . lin. 30 adsimilabitur . parabulae conp—. 32 om . et ; quae cum . hol—. possent. 33—bola an bula prius fuerit , incertum. 34 fuit u , vult esse o ; et d—. 35 om . in. 36 ads—. erant , punctum sub n. 37 factum , corr . a ; magna sup . lin . ; fluctos , corr . v ; nauem. 38 supra . ei . mare . obm.—. 40 quid pro quis . oboediunt.

V. 2 exeunte ei . ei de . in ante sp—er . ; inm—et 8. 3 eum poterant , sub n punctum. 4 sepe . conp—. dirupisset . comp—. 5 n—ac d—. 7 altissimi. 9 n—m— ; fuit summus , prior m er. 10 p cum lin . supra hoc loco primum prae ; reedit 12 ; 12 fuit spos , corr . v. 13 co sup . lin ., ubi una littera , puto i er . ; ncessit . inm—. in mari . milia. 14 fugierunt . nunc—. agris . uidere , fuit—ri . facti. 15, 16 et 18 dem—. sane—. 16 fuit illis , lis er . ; et pro ei. 17 cep—. a finibus. 18 nauem . caepit . deprecare. 19 adnunt—. et quod , hoc sup . lin . ; est tui. 20 cepit . fecit. 21 fuit inmāre , corr . innare , linea tertia litterae m extincta . rursus . ad illum. 22 procedens , corr . i. 23 om . et ; multum nimis ; om . dicens . inp—. manos , corr . v. 24 conp , lin . sup . p . illum. 26 fuit , corr . —erat . conpl—. quiequam . profic—. 28 fuit quasi , corr . qui si , post priorem i superser . a ; uel post si sup . lin . ; —nta. 29 sanatus pro sicc—. quod . est. 30 cog—in s.—eo . dixit. 31 om . sui . conpri—. 32 facerat. 33 autem . procedit , corr . i. 34 ihs pro ille. 35 ad—gum. 36 autem uerbo q—d—au— ; archisin—. tantamodo , altera a male facta , fortasse voluit tantum , m lineola transversa indicans. 37 sequi se. 38 uidit , fuit uedit , m post t er . ; om . et ante fl—. 39 eis. 40 inr—adsumpsit . ubi e—p—. 41 tabita. 42 om . autem . obstip— , add . omnes . maximo. 43 prec—. dare.

VI. 1 eius pro sui. 2 om . ad ; ei . manos , corr . v. 3 iste est fabri f—et m—et f— . sy—. 4 ihs eis . cog—s—et in d—s—. 5—tes multas . inp—. —ibus illis. 7 conuoc . inm—. 8 neque pa—. 9 calci—. ton—. 10 post eis duae litt . er . ; —eretis , corr . i ; illuc. 11 —perent , corr . i ; neque a—sermones uestros.—pid— , corr . e. 12 pen—. 13 dem—. ungu—. eg—. —bantur. 14 h—r—. om . est ; —bant ei , n et ei er.—nis . op—u—. eo. 15 helias in ras . fere 8 litterarum . autem bis ; rophe in ras . ; aut quasi. 17—rem. 18—nis. 19 ei. 20 et 21—dis. 21 acced— , cor . i ; cenam . primis , fuit primus . galile—. 23 quiequid. 24 et . capud.—ta. 25 quae cum ; fuit capud , corr . t ; —ta. 26 om . est ; rex—. —tari. 27 spec— , corr . i ; adferre. 28 illu , lin . sup . u . ; p—autem. 29 tull—. 30 renunt—. illi. 31 om . in desertum ; eamus in des—et req—. uenebant et rediebant . mand—sp—. 32 nauī. 33 ex pro de . conuene—pro conc—. 34 et sup . lin .

ui—m—t—, om . ihs . doc—eos—m—. 35 inter h—et f—supra : multa. 36 et pro ut . ici in ras . , bos sup . lin. 37 de—du— . eis. 39 illis ihs . fae—. 40 et per. 44—uerant . milia. 45 nauem. 48 uidit . u entus, una lit . er . ; quarta—ia. 49 s—m—x—. fantasma, om . esse. 50 enim eum . —dete. 51 ihs in—em. 52 enim ex i—.—xerant . ill—. 53 genasereth . adp—. 56 ui llas ; i in ras . , fortasse e fuit . ; alterum eum om.

VII. 1 ph—ad e—. hierusolimis. 2 panem. 3 leuent . manos, v sup . l 4 prius sunt om . ; orce—. eram—. 6 illi . illorum. 8 tenentes . orci—. 11 est ex . proderit. 12 ut . —tas . quic quam, ic in ras . , post c unius lit . spat. 13—ram stultam . —edistis. 14—leg—ut semper. 15 quid, corr . o . ; coinq—bis. 17 ihs in.—bu—, corr . o. 18 inp—. 19 introiuit . aescas. 21 cog—m—. 22—ritia . inp—ia. 23 coinquinant. 25 m—autem . hab—f—. inm—. procedit, cor . i. 26 er—autem . syrofenissa . dem—. 27 ei.—are ; om . est. 28 dicit ei . exiit, corr . e ; de f—. 30 abisset . exisse. 31 syd—.—leae. 32—buntur . inp—. manos, corr . v. 33 adprae—. om . eius . exp—. 34 effeta. 35 om . est . uinco—. rectae. 36 pred—. 37 magis pro a—.

VIII. 3—ciunt. 4 istos poterit quis. 6 turbam . adp—bis . turbe. 7 adp— 9 quattuor milia. 10 nauem. 11 conquerere, corr . i . s—a—i—. tempt—. 12 ingemes—. 13 ascendens iterum abiit t—f—. 14 su—p—. naue. 15 pharise—et a f—. 17 ihs a—i— ; post nondum lac . 2 litt . , supra est cognoscitis . caecum. 19 milia et . plenus, corr . o. 20 quattuor . milia . sustulistis ; om . et. 22—da . rogant . adpre—. ceci . exp—. inp—. om . eum . aliquid. 24 asp—. 25 inp—. uid—cl—. 26 illum post suam . uico. 27 me sup . lin . h—esse. 28 hel—. 29 d—esse . om . ei . post xps sup . lin . det . atr . filius di. 30 eis sup . l. 31 illos . m—p—.—are, corr . i. 32 adprae—. 33 sathanas . sapis ea q— ; om . alterum sunt. 34 concata, c alterum in r . , post c spatium, sup . n est uo . post me . seipsum. 35 eam f—. det—f—anime s—. 37 h—d—.—onem. 38 confus—, u in ras . , possunt 2 litt . fuisse . m—ue—. ur in ras . ;—riam. 39 dehinc . ec in r . ; uideat.

IX. ads—. et ioh—in margine ; om . solos. 2 om . et post sp—. ni—, sup . i lin . consulto facta . f—s—t—. 3 he—etc. 4 nobis. 6 nubs . car—. 7 circum asp—. 8 disc—. dicens ne cui quae.—isset. 9 conque—.—isset. 11 primum . contemp—, fuit d. 14 ext—. est, t in r . , quasi esset. 15 abat. 16 fuit adtulli, prior l . er. 17 adprehenderet, corr . i . allidet, om . illum et sp—, stridit . eiec—. 18—ndit eis dicit . adj—. 19 adtull—;—uit eum . et elis—. etc . sup . pag . ; terra. 20 tempus . hoc ei. 21 igne. 22 om . ait. 23 lacri—. 24 inm—. ego t—. in illo. 25 om . ex. 26 illum. 29 galile—. 30 traditur . —get, ex—git. 31 e—int—. 32 caf—. et int—. 33 i—s—i—u— ; q—e—ill—. 34 rese—. 35 conp—. 36 unum sup . l . ; recipit . me rece—. non me susce—. me misit. 37 iohannis . quendam. 41 om . his . credentes . fuit acollo, a del. 42 om . te . duos manos ; hoc o corr . v ; ignem, om . in ; inext—. 43—ientur, n expuncta . extinguetur. 44 sc—te. 45 uermes . morien—;—etur. 46 duosou—, o in ras . , supra est c. 47 uermes, —ientur, —guetur. 48 ignis, sed salietur, quod in tot aliis libris litteram l geminat, recte scribitur

X. 1 iudae.—anen . turbe . eos. 2 ascen—. uirum . tempt—. 6 creauit ds ; sup . lin . et dixit . 7 adher—i—ae, om . ad. 9 iuncsit, om . con. 11 dicit . illam. 13 paruol—, item 14, 15. 14 tullit . —beatiss . est enim. 15 quis . introiuit. 16 conp—, inp— 17 uia . genuflexu . dicens : ma—. possideam pro pe—. 19—teris, corr . e ; nec fa—. frude, a sup . u ; m—tuam. 20 et ille ; om . mag— ; o—h—. 21 illi . uinde . post—bis lac . ; 2 litt . er. 22 tristis pro m—. p—m—. 24 rursus , lin . sup . u. 26 saluos , corr . v. 27 hoc inp—. 28 om . et , ei ; te quid ergo erit nobis. 29 om . aut p—. 30—tres et fil—et so—. 32 asc—in uia . in hierusoli—, ads—. eis . uent—. 33 damp—. morti. 34 inlu—eum . —uent in eum . post—cient 1—2 lit . er . ; git , corr . e. 35 illum . —dei . ut ante fa—. 37 om . alterum tuam. 38 dixit . bibiturus sum . baptismum quod. 39 bibitis , corr . e . quod. 41 decim—cep——re. 42—pare. 45 redempt—. 46 hi—. —entem ,

om . eo . turba pro m—. *timei bartimias.*—47 *ihs anaz—*, illa a er .; *f—d—ihu*; uid . fuisse *ihs.*
48 *illi.* 49 *uocare . animo aequior.* 50 *exi—.* 51—*dit illi ihs et d—*, om . *illi . dne r—*; ut
s.l. 52 *ait.*

XI. 1 *adp— . hierusoly— de pro ex.* 2 *quod est . nemo sup . l.* 3 *d—u .—ius*, vid .
ex—m .—tet ex i. 4 *uico pro biuio.* 5 om . *quid—bus.* 6 *illis.—pit eis.—* 7 *illum pro p— . inp—.*
8 *scend—*, corr . *i*, pro *caed—.* 9 *et s—*, om . *qui . os—*, et 10. 11 *hierusoli— . exiuit.* 12 *alii*,
corr . *a.* 13 *f—a—l . forte quid inen—*, s. lin. *u . in eam (m cr.) nisi folia tantum . fiq—*, *q*
mut . in c, item *c sup . l.* 14 *q—f—ex.* 15 *iterum (s.l.) hierusoli— . om . prius in ; uind—.*
nummo .— .—bas s.l. 16 *uas tr—.* 17 om . *quia.* 19—*ntur.* 21 *dicit . quem—.* 23 *quia om . , monte .*
tollete . mari . hes— . quaec—. 24 *petieritis . quia dabitur uobis*, nihil ultra. 25 *statis . dimittit*,
a s.l. 26 *infra textum.* 27 *hierusoli.* 28 *edit in ras.* 29 *et ego uos ; s. lin. add. bi : uobis—dite.*
30—*mum .—dite.* 31 *inter se . caelo dicit nobis . creded—.* 32 *sed si dicimus.* 33 *et r—dixerunt*
ad ihm nescimus infra textum ; del . et ; facio.

XII. 1 *ui n , i in r . plantauit.—rem.—fec tus est in ras . , fortasse imperf . fuit.* 2—*cul—*
— . ab agre fuit , est i . acceperet , potest fuisse—rint. 3 *adpre— . ce derunt*, del . *ci . remis—.*
4 *adf—.* 5—*sus . oc identes in fine et init . lineae , hic c del.* 6 *ca—.* 7 *ostra in ras . parvis litt.*
8 *adp—.* 9 *perd in r . , et in margine.* 10 *capud*, corr . *t.* 11 *st in ist—in r.* 12 *bul—h—a—e—*
dixerat. 14 om . *m—quia . de quemquam . —tat—m*, sed lineola , quae sup . *e* fuit , deleta .—*saris*
fuit , haec *s* del. 15—*tias . tempt—adf . den—ex i.* 16 om . *haec ; inscr—haec . dixerunt.* 17 *ait .*
ergo. 18—*cei.* 19 *sc—n—et si ; ut a— . —ris sui.* 21 *non relicto semine . versus finit.* 22—*simae.*
23 *autem ; e . d . h.* 24 *nesc—.* 25 *erunt . caelo.* 26 *n—l—q .—gunt , a sup . l . ; dicens.* 27 *ds*
s.l. 28 *illis b.* 30—*gis . est in fine.* 31 *i . e . —gis . sicut , cut in r.* 33—*caust—.* 36 om .
dauid . addextris. 37 *uero pro ergo , om . dauid . unde , om . et.* 38 *illis . abscr—.* 39—*dras—*
tos . cae—. 40 *opt— . —xe . iudit—.* 41—*filat—bis*, et 43 . *asp— . aes s.l.* 42, 43 *u—ui—paupera.*
44 *omnis , s lin . e . habundat , s.l. ba.*

XIII. 1 om . *illi . asp— . qualis str—a ex—es et—ae.* 2 *m—o— . dis—.* 3 *montem , m*
er . ; seper—. 4 *fiet , n s.l.* 6 *sum xps.* 7 om . *haec . fiere , corr . i.* 8 *terre . et init—.*
9 *cons— . r—et p—.* 10—*are.* 11 om . *prae . illud . qui loquimini.* 12 *morti adf—.* 13 *omnib .*
hominibus . perseuerauerit usque. 14 *abhom—disso—.* 15 *disc— . aliquid.* 17 *preg—.* 18 *nant haec.*
20 *dies illos . ds dies illos* 22 *pseo—bis . et prodigia . si s.l.* 23 om . *uos.* 24 *suum ex—am.*
25 *et erunt stelle caeli . s—in c—.* 27 *mittit . congregit . quatt— . terre.* 28 *figo , s. lin . cu . —bul—*,
o sup . u ; ramos , v sup . o . —cetis. 29 *quiaproximisit . hostiis*, lin . per *h.* 30 *quia . transiet ;*
om . ista. 31 *transibunt , transient.* 32 *illa et.* 33 *horate.* 34 *proficiscitur relinquit . portario*
precepit uigilare. 35 *canto.*

XIV. 2 *enim pro autem . tumultos , v sup . o.* 3 *esset ihs . pistici pro sp— . praec—.*
4 *indignae ; om . et.* 5 *ungen— . dare . ea.* 6 *dixit eis . ille , corr . i.* 7 *habebitis uobiscum , me—*
habebitis , et cum — potestatem habebitis . hoc h—sup . lin. 8 *quod , autem supra . preu—ungere.*
10 *iudascariothis*, corr . *e.* 11 *quer— . eum oportuna.* 12 *azim . immobant . la s.l . quomodo .*
uis eamus ut paremus tibi et manduces. 13 *ite super lin . ; lagenam , v inter g et e supra . baiol—*, v
supra ; corrigit numquam u , semper v. 14 om . *et ; dicit , e s.l . ; est diuersurium (o sup . illa u) meum*
(et sup . l .) ref—, om . *mea.* 15 *auit . caen.* 16 *praep.* 18 *me tr.* 19 *are . —gill— . sum sup . ego.*
20 *eis.* 21 *enim pro autem . ei fuerat , i in ras . , lac . ; fortasse enim ei.* 24 *eis.* 25 *quoniam pro*
quia iam ; om . hoc . gemine , ni s.l . ; illum. 27 *o ues , u in ras . ; er . sunt post o 3—4 litt . ;*
—leam. 29 *ei ; om . et ; om . in te.* 30 *ti bi quia*, utroque loco una litt . er .; fuit *uobis . cantet*,
om . bis. 31 *me tecum mori non ; om . autem.* 32 *gethsamini . horem*, 33 *item.* 33 *ads . ted.*

34 om . *hic*. 35 *pauculum . procedit*, corr . *i* ; om . *ut . possit*. 36 *sed* s.l. ; item *si* ante *quod*. 37 *et non*. 38 *temptatione* ; reliqua om. 40 om . *enim . ill—*. 41 *sufficit et*, del . *et* ; *ecce traditur f. h. in manibus*. 43 *scharioth . ex pro de . illo . gladiis et fustibus missi a*. 44 *enim* pro *autem* ; om . *caute*. 45 om . *ae*, est s.l. 47 ante *d (e)* 1 lit . er ., post *e* 2 , *d* facta ex *u*. 48 *fustibus pro lignis . conpraee*. 49 *coti— . impleretur scriptura . fugierunt*, *i* expuncta. 51 *adul . quidam sequeba in ras . ; illum*. 52—*reiecto*. 53 *conuenrunt*, *e* s.l. add. 54 om . *autem . sequutus*; om . *intro . edebat*, *s* s.l. ; *se ad ignem* in fine. 55 *aduersum . falsum ut*. 56 *enim falsum*. 57 *fer—d—a—eum* . fuit *aduersum*, est *s* ; post *eum* s.l. *dicens*. 58 *post* ; om . *n—m—f*. 59 *illorum* usque 62 *sum* in *ras* . ductibus gothicis ; propter minorem modulum eorum 2 lineae vacuae relictas sunt. 60 *tunc exurgens princeps sacerdotum in medio eorum interrogabat ihm dicens* ; om . *quidquam . ob itiuntur*. 61 om . *et n . r—*. *rursus . eum dicens*, om . *ei et dei*. 62 *uero ait . ad dextris s . u*. 64 *audimus*, *ui* s.l. ; *condempn*. 65 *prof . alapas*. 68 *nag—*, corr . *e* ; *n—n—n—s*. 69 *eum*. 70 *n—i . gallileus*. 71 *dicis*, *ti* s.l. 72 om . *iterum*, *est . ihs* usque ad *non res* (inclus .) cap . 15,4 litteris gothicis in altera pagina eiusdem folii sig . 72, in cuius priore 14, 60—62 ut supra vidimus ; sunt litt . saec . fere XII. 72 *cepit*.

XV. 1 *cum autem mane factum esset consilium fecerunt principes sacerdotum cum etc . et uinctum ihm*. 2 *eum praeses dicens*, om. *Pilatus . iudeorum ait illi*, om . *at ille respondens*. 4 *iterum pi—int—e—d* ; —*ondis . quicquam . uides in quantum*. 6 *di—so—*. *peti ssent*, fuit *ii*. 7 *barrabas*. 8 *turbam*, *m* del. 9 *respondens dixit . uultis* s. lin. 11 *et 15 barraban*. 12 *regi*. 13 *illi*, fuit *ei—*. 14 *eis . malefecit . bant dicentes*. 16 *intro in . coortem*, *h* s.l. 17 *induer . inp*. 18 *cep*. 19 *percuc— . ienua*. 20 *inl . purpora . illum*, *i—*, *eum*, *i—*; *ducunt*. 21 *angariz . quendam s—cyreneum preter*. 22 *perduer*. 23 *murra—*. 24 *diu—sibi*. 26 om . *in*. 27 *addextris*. 28 *adim— . dep—*. 29 *pret— . uuah . dist—*; om. *dei triduo . illud ex—m*. 30 *disc—*. 31 *inl—*; *alteru trum*, 1 litt . er. 32 *et ui— . conuiti— illi*. 33 *super uniuersam t—*. 34 *horam n—m . heloi bis . lama—*. 35 *helian*, corr . *m* ; *u—iste*. 36—*rentes*, corr . *ns* . —*to et felle circumdans . uideam*. 37 *et 39 exp*. 38 *in duas deorsum*, in marg .: *partes a summo usque* ; sup . *in* : *statim*. 40 *quas et . — enae . solomae*. 41 *lea . in hierusoli*. 42 *post erat circiter* 4 lit . er. 43 *thia . exp . audaciter*. 44 *obisset . arcess . centor—*, item 45. 46 —*tus* (s. lin . *est*) *sindone . illud pro eum* ; *erat* s.l. ; *host—*. 47—*lenae*.

XVI. 1 *ungu—eum*. 3—*uit . host*. 4 *autem* pro *quippe*. 5—*ento . dextris . obsti—*. 7—*uli*, *s* s.l. ; *leam . dixi*. 8 *fugie—*, *i* expuncta . *quicq* videtur. 9 *primo*, corr . *um . lenae*, item 17,1. 10 *at illa . fu* s.l. 11 *at illi ut audierunt uiuere eum et uiuum esse*. 12 *ex eis . effigiae euntibus eis*. 14 *no—autem . —uit eis*, *s* s. lin . ; *ibid . add . et* ; *illorum . his qui*. 15—*ture*. 16 *et qui . crediderit condemp*. 17 *his qui . dem*. 18 *non eos . egrotos . inponunt*. 19 om . *ihs . ads— . caelo . sedit ad dextris di*. 20 *sermone*.

Textum evangeliorum S. MATTHAEI et S. MARCI, qualis in Erlangensi codice N. 525 extat, habetis ita excerptum, ut editione Vulgatae Tauchnitziana ad singula capita versusque singulos legendos adhibita vel in tanta mea notandi breuitate de unoquoque loco certiores fieri possitis.

Quamquam res, nisi evangelia S. LUCAE et S. IOHANNIS eiusdem codicis vel ut rectius dicam N. 526 subiunxero, nullo modo absoluta videtur. Magni enim momenti vel iis uiris doctis, qui in orthographiae grammaticaeque finibus se continent, erit quaestio, num uni sibiue in uniuersum constanti normae per quattuor evangelia librarius se addixerit addixerintue librarii. Qui autem uerba ac res potius, quam litteras ac syllabas observant, eos, theologos dico, interrogaturos esse scio, utrum ipse textus evangeliorum S. Lucae et S. Iohannis a Vulgata nostra minus differat, an magis quam primi et secundi evangelistae. Cum uero, quae est huiusmodi scriptionum academicarum condicio, non possim quin aliam scribendi opportunitatem ad duo quae restant evangelia excerptenda expectem, certe de

codicis forma, aetate, origine quae in promptu sunt nunc potius quam insequenti demum anno vobiscum communicabo.

IRMISCHER, *Handschriften-Katalog der Universitäts-Bibliothek zu Erlangen*, pag. 158, refert haec:

525. 526. *Quatuor Evangelia*, Pg. 4., 2 Bde. von 77 und 70 Blättern aus dem 8—9 Jahrhd. Die zwei ersten Bl. enthalten den Prolog des h. Hieronymus. Die erste Seite ist aber durch das Alter so verwischt, dass im J. 1517 bei Erneuerung des Einbandes folgende Bemerkung darauf geschrieben werden konnte:

„(Prologus S. Hieronymi ad Eusebium in evangelium secundum Matheum incipit. plures fuisse qui Evangelia scripserunt etc. finit quoque vivis canenda;) temporis nunc vetustate abrasus, ut cernitur; quem circiter 800 annos illustris et clarus princeps Gumpertus, regum Franciae stirpe progenitus, imperante glorioso Carolo Magno, dulcissimo amico suo, velut bulla testatur, sanctissimi legislatoris, gloriosissimi salvatoris, Dei nostri, Jesu Christi, aeterni verbi dulcia eloquia, laude ineffabili ad suae sponsae inclitae sanctae ecclesiae catholicae decorem perpetuum¹⁾ sub monastica regula illi servientium, studiose fecit conscribi mundoque universo pronunciare ac dicere: Liber generationis Jesu Christi filii David etc. cujus quidem antiquitatis²⁾ redemptoris imago in facie praesentis renovata relucet,“ u. s. w. Onolz. [i. e. Onolzbacensis, Ansbach.] Anno Domini 1517.

Das Ev. Matthaei hat ein grosses, aber wenig verziertes, Init. L, dessen ehemalige Farben nicht mehr zu erkennen sind.

Am Ende des Lucas stehen auf zwei Seiten Hymnen und Gebete an Christum, mit vielen Accenten und Puncten, als musikalischen Zeichen. Das Ev. Joh. ist am Ende defect; es reicht nur bis Cap. XX, Vers 17. Das Uebrige³⁾ haben Zeit und Würmer zerstört. Pg.: stark, rauh und schmutzig, Zeilen meist 31; Lin. mit einem starken Stift gezogen, so dass bisweilen die dicksten Bll. fast durchschnitten sind; Dinte hell, braun und schwarz; Ueberschriften, Ziffern und Unterschriften ziegelroth; Signaturen: Uncialbuchstaben: Die Schrift, welche bald auf der Linie steht, bald unter ihr hängt, bald von ihr durchschnitten wird, ist eine gerade, ziemlich dicke Carolingische Minuskel, deren ganze Wörter weniger getrennt sind, als die einzelnen Buchstaben. Abbreviaturen selten und leicht. Interpunction: ein Punct, später auch ein⁴⁾ (;). Theilungszeichen fehlen gänzlich; auf dem obern Deckel des ersten Bandes ist Christus in Gold-Email und musivischer Arbeit, auf blauem Grunde, sitzend dargestellt, zu beiden Seiten des Hauptes die Buchstaben A u. ω.⁵⁾ Der Rand des Deckels ist noch von zwei Seiten mit drei Finger breitem durchbrochenem Silberblech belegt, worin die Worte zu lesen sind: IHESUS SALVATOR MUNDI. Von den andern zwei Seiten ist das Belege abgerissen. Strebel, welcher in seiner *Franconia illustrata*, Schwab. 1761 4. S. 100, eine Abbildung von dieser Verzierung des Einbandes, so wie S. 99 eine Probe der Schrift gegeben hat, die aber der des Originals ganz unähnlich ist, giebt auch die andern, jetzt fehlenden Worte: Maria adiuva nos. Drei Ecken sind auch noch mit zehn blauen, rothen und grünen, in Goldblech gefassten, Steinen besetzt; die übrigen fehlen. Vom zweiten Bande sind alle diese Verzierungen abgerissen.

¹⁾ Alius videtur verba concepisse, alius nitidius transcripsisse. Desideras enim duo vel tria vocabula, quae inter etiam et sub praetermitti poterant: et usum sive et in usum, sc. servientium. — ²⁾ Post tatis inseres testis, ut imago aetatem testari videatur. Sed vide ne de ea probabilius, quam hic scriptor, iudicet bibliothecarius, fortasse Irmischer, qui praefixit schedulam sic habentem: *Niello-Tafel des XII. Jahrhdts.* (Kirche St. Gumbert in Ansbach.) Partes, e quibus codex IV evangelistarum constabat, aliquamdiu involuero privatas iacuisse indicat color minus purus, quem hic illic deprehendis, velut pag. 1 folii 40 N. 526, in cuius pag. 2 incipit praefatio ev. sec. Iohannem. — ³⁾ Exceptis iis, de quibus suo loco referam. — ⁴⁾ Inde a fol. 62 Ioh. 13,¹ usque ad fol. 68 cap. 18,²¹ etiam hoc: (!) eadem vi promiscue. Interrogat (c). — ⁵⁾ Typotheta iustam huius elementi formam maiorem non habet; artifex mediam lineam sursum in crucis figuram diduxit.

Sic Irmischer. Sed non una **L** existit littera initialis ornata evangelii S. Matthaei; immo altera **Q** evangelii S. Lucae, cuius nigrum colorem rubro pictor variavit, eodem stilo delineata, quem illa **L** prodit. Utraque valde differt ab eius generis elegantia, de quo nos edocuit Dr ZUCKER in *Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit* 1882 p. 32 sqq; longo intervallo distat ab initialium Cremifanensium magnificentia.

Brevem q. v. Matthaei sequuntur in fine folii verba haec: *Laudemus omnes Dominum; sanctus (ter) deus sabaoth. pleni sunt celi et terra gloria tua. osanna in excelsis. benedictus qui venit in nomine Domini. osanna u. s.*; quae est praefatio s. Missae in festo Epiphaniae; superscripta sunt pneumata. Supra eiusdem evangelistae librum generationis, perinde atque canticum illud musice exornata, benedictio domus: *Benedic domine domum istam et omnes habitantes in illa. sitque in ea sanctitas humilitas fertilitas castitas uirtus (litteris evanidis) uictoria fides spes et caritas benignitas temperantia patientia spiritualis disciplina et oboedientia per infinita secula. Conserua domine in ea timentes te pusillos cum maioribus.*

In evangelio S. Marci cap. XIV et XV distributio personarum passionis indicatur signis *t, c, a* super lineam additis; *t* apparet pro *T* poni, cuius loco hodie —|— est: sunt verba Iesu Christi; *c*, ut semper, chronistam significat, *a* alios. Nisi quod recentior scriptor, de quo rettuli ad Marc. XIV 60, *l* habet pro *t*.

In N. 526 librarius paginam b folii 42 sine ulla causa manifesta⁶⁾ intactam reliquit; cuius parte superiori recentior manus usa est ad pneumata musica super versus decurtatos Luc. 2, 26—29 ponenda; in infima parte paginae antiquior manus, ei cuius est scriptura fol. 42a fere suppar, dedit versum Marc. 16,9 et super eum simpliciora, nisi fallor, pneumata, item super clausulam adiunctam *aleuia*, nisi est *aeuia*.

In 39a N. 526 explicit evangelium S. Lucae, in 40b incipit praefatio ev. sec. Iohannem.

Impletae sunt pp. 39b et 40a sic: maximam illius partem occupat sequentia NOTKERI: De nativitate Domini: *Natus ante — unice dei*⁷⁾, stichis et maioribus initiorum litteris in duodecim membra divisa eadem, quae ex aliis fontibus dedit DANIEL, *thesaurus hymnol.* 2 p. 5; huius longe maximam index orationum ad tertiam⁸⁾ horam canonicam dicendarum.

In pag. 39b eadem manus, quae Notkeri sequentiam scripsit, pergit sic: (1) **Alleluia** *Laus tibi xpe quia hodie cum magna luce* (2) *descendisti dicite domini eia alleluia* (3) *Dies sanctificatus inluxit nobis Dies sanctificatus* (4) *Uenite gente & adorete dominum Uenite* (5) *Quia hodie descendit lux magna super⁹⁾ terram* (6) *quia hodie laus tibi xpe quia*. Pneumata superposita finiunt in *hodie* (6).

⁶⁾ Fol. 42a finit *quid ergo*, fol. 43a incipit *tu baptizas* Ioh. 1,25.

⁷⁾ In v. 1 *secula*. 2 *caeli . terre*. 3 *sae*. 5 *adsumpserat. lascivia*. 6 *presens . preluca . adalta pro adauca*. 8 *prestrinxit*. 9 *concincentes*. 10 *umanam . causam . adsumpsisti*. 12 *tue*.

⁸⁾ *Ad terciam. Et ne nos inducas in temptationem et li.* (2) *Oremus pro omni gradu ecclesiae; Sacerdotes tui indu.* (3) *Pro pastore nostro; Beatus qui intellegit.* (4) *Pro pace et unitate ecclesiae; Fiat pax in uirtute.* (5) *Pro Rege nostro; Domine saluum fac regem.* (6) *Pro Cuncto populo cristiano; Saluum fac populum.* (7) *Pro episcopo nostro; Dominus conseruet eum.* (8) *Pro iter agentibus; O domine saluum fac.* (9) *Pro Nauigantibus; Exaudi nos deus salutaris.* (10) *Pro persequentibus et calumniantibus nobis; Domine ihu ne statuas illis hoc peccatum quia nesciunt quid faciunt.* (11) *Pro discordantibus; Pax dei que exuperat omnem sensum conuertat corda illorum ad pacem.* (12) *Pro Eleemosinas facientibus; Dispersit dedit.* (13) *Pro infirmis; Et clamauerunt.* (14) *Pro penitentibus; Conuertere domine aliquantulum.* (15) *Pro fidelibus defunctis; Requiem eternam. Requiescant in pace. Amen.* (16) *Pro peccatis et neglegentiis nostris; Domine ne memineris. Adiuua nos deus.* Ad (10) confer p. 18 huius commentationis Bedam de Matth. 5,44.

⁹⁾ Vocabuli insequentis vix agnoscuntur litterae prima et ultima; mediae prorsus evanuerunt. Graduale Romanum III. Missae: *super terram*. Petrus Aloysius Praenestinus: *Motecta Festorum. Romae 1563 (ed. Bellermann 1871)* et Joh. a Cruce Claudiensis (ed. Haberl 1876): *in terris*. Omnes exordiantur a *Dies*.

Exadversus hymnum, sed in angustissimo spatio, quod fol. 40a preces ad *terciam* relinquunt, pneumata et latinis litteris expressa verba graeca sunt haec: | Tu graece scribas sic, ut ad latina *Dies* etc. respondeant:

Ymer aios meni epifan imon

Deutera & ni ke proscinite ton kirion.

Otis ymeron cata bifhos mega epi tis eis;

Num recte legerim *c* in *cata* et *cis*, alii diiudicent; de *o* in *imon* non dubito.

Et haec quidem de parergis librorum Gumperti; revertamur ad evangelia, ne et ipse quod superest spatium relinquam. Ut breviter dicam quod sentio: de multis locis recte existimabimus, si codicem Sangermanensem ab IOH. WORDSWORTH religiosissime, doctissime collatum¹⁰⁾ conferimus¹¹⁾.

¹⁰⁾ *Old-latin biblical texts: No. I. The gospel according to St. Matthew from the St. Germain Ms. Oxford 1883.*

¹¹⁾ Cum iis. quae inde a p. 4 huius commentationis dedi, consentiunt Sangermanensia haec: I 16 *cui dispon-sata uirgo Maria genuit ihm*; Monacensis apud eundem Wordsworth *N. III. Oxford 1888: cui desponsata maria*. De aliis libris non solum latinis, qui eandem vel similem lectionem praebent, posthac dicetur. 19 *homo iustus, tacite*. 20 *ex ea nascetur*. 25 *cognouit*; utrobique *om. suum primogenitum*. II 1 *ciuitatem*. Sed Erl. non incurrit reprehensionem apud S. Hieron. quoad *Iudaeae*: „*librarium hic error est.*“ — 4 *interrogauit*. 7 *occulte uocauit magos et diligenter exquisiuit ab eis tempus quando apparuit eis stella*. 8 *et misit - dicens . ueniam et adorem*. 9 *uenit et stetit supra p-*. 12 *admoniti*. 13 *istum perdere*. 14 *surgens autem . abiit*. 15 *consum-*. 16 *ut uidit. reg-*. 21 *et surgens*. 23 *et uenit et. III 4 suum de . zona p-super*. 5 *exiebant . ex . omnes qui m-*. 8 *et nolite etc*. 11 *uenit; uterque om. in 12 habens*. 14 *et proh-eum ioh-*. *in ipsum*. 17 *bene pro mihi*. IV 3 *et accessit ad eum t - et d - illi*. 4 *tantum; uterque om. quod p - de o -*. 5 *pinnam*. 6 *ut tollant*. 7 *iterum; uterque om. rursus*. 8 *honorem*. 9 *procidens*. 25 *sequebantur . ab hierosolymis et a iudaea et trans*. V 2 *aperuit*. 7 *ipsis miserebitur deus*. 11 *uos maledicent et persequuntur . omnem malum . propter iustitiam*. 22 *sine causa*. 23 *rememoratus fueris*. 31 *repudium*. 32 *quicumque . moechatur*. 45 *iubet*. VI 4 *in palam*. 11 *cotidianum*. 25 *cogitetis in corde uestro*. 32 *horum omnium*. 33 *praestabuntur*. VII 2 *iudicabitur de uobis*. 6 *miseritis*. 9 *a quo petit filius eius*. 23 *dicam*. VIII 28 *periculosi*. 39 *pascentium*. IX. 2 *constans esto . remissa sunt*. 8 *honorificauerunt*. 16 *fortitudinem*. 22 *constans esto*. 35 *in populo et multi secuti sunt eum*. X 1 *eiendi spiritus . et curandi*. 10 *mercedem suam*. 17 *adtenite uobis*. 31 *multo uos meliores estis passeribus*.

Haec sufficiant ad necessitudinem aliquam, quae inter Erlangensem et Sangermanensem intercedit, demonstrandam; si uero reliquas lectiones, imprimis quae ad orthographiam et grammaticam spectant, inde a p. 4 enotatas obiter perlustrans in multa incidis, quae a nostra conuetudine abhorrent, cave credas ea omnia, etsi in Sangermanensi redeant, paucissimorum librorum esse ita propria, ut nullus habeat alius liber. Velut hoc *alius* non solum in iis bibliis, quae ROENSCH, *Itala und Vulgata* p. 275 et WORDSWORTH-WHITE in opere supra p. 4 laudato enumerant, dandi casum facit *alio* Matth. 8, 9 et Luc. 7, 8, sed in longe plurimis eorum, quae aetatem tulerunt. Nec deest grammatici auctoritas. CEOLFRIDI, qui pandecten Amiatinum scribendum curauit, discipulus BEDAE VENERABILIS disertis uerbis eum dativum aequalibus commendat: *Alius nomen dativum dupliciter effert, et alii et alio: habes in sacra scriptura „dico huic uade, et uadit, et alio uenit, et uenit,“ et rursum „et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii uerum unum.“* (Bedae presbyteri liber de orthographia, KEIL, G. L. VII. 263.) Idem 265: *Baptismus baptismi genere masculino et baptisma baptismatis neutro et baptismum baptismi aequo neutro*. Unde efficitur, et alio dativum et hoc baptismum illa aetate in bibliis perulgata fuisse. Beda autem nobis eo locupletior testis erit, quod multa uetat, quae haud raro occurrunt: *Absconditus, non absconsus*. Apud per d scribendum, capud per t. *Belzebub, non belzebul aut belzebud*. *Belial, non beliar*. *Camelus, querela per unum l*. *Daemon per diphthongum*. *Haurio per adspirationem*. *Hi et his per unam i*. *Interpretor, pretium, preno, precor, prehendo per e*. *Ipsium neutro genere, non ipsud*. *Matthaeus et Matthias per duo t*. *Teloneum, non theloneum, etc*. De praepositionum littera finali in compositione in part. V. referam. Scripturas, quas improbat: *absconsus, apud, capud* etcet. partim uidisti, partim videbis; *querella* habet, quo defendatur; cf. Lachmannus, *comment. in Lucret. p. 204*; exempla collegi in commentatione *Quaestiones grammaticae (ind. schol. Brunsb. 1886-87) p. 15*. Qui scripserunt *hii* et *hiis*, non ideo vituperandi sunt, quod duas *i* uocales pro una posuerint, sed quod perperam aspirauerunt; omnibus enim illis locis pronomen *ii*, *iis* exigitur, id quod ex ceterarum eiusdem pronominis formarum usu apparet; quin etiam nominativum sing. librarii saepissime *his* scripserunt. *Absconsus* nisi ipsi Bedae, at certe librario elapsus est: *latere et absconsus esse aliquid dicimus* p. 277. Sed scite idem 267: *Calumnior innocenti, tametsi quidam interpretum graecam locutionem secuti „orate pro persequentibus et calumniantibus uos.“* (Mt 5,44).

Pag 4 Mt 1,1 scribe: fuisse p. 8 Mt 13,10: *dicebant*; p 11 Mr 1,6: *om. locustas*. 2,12 *ille sur-*; p 12 Mr 4,8 *tricesimum*; 4,34 *parabula*, corr. o; 5,17 *rogare eum*; 5,24 *conprenebant*; 6,21 *oportunus*; p. 16 lin. 14 *dulcia*.